

Leszek Dziawgo

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ASPEKTY EKOLOGICZNE NA RYNKU FINANSOWYM. POMIĘDZY NAIWNOŚCIĄ A KONIECZNOŚCIĄ*

Streszczenie: Z koncepcją CSR wiązane są nadzieje na podniesienie także ekologicznej jakości procesów gospodarowania. Dotyczy to również międzynarodowego rynku finansowego, na którym w ostatnich latach aspekty ekologiczne istotnie zyskały na znaczeniu. Można wskazać na szereg zróżnicowanych inicjatyw, jakie podjęły instytucje finansowe, aby wykorzystać konkurencyjnie ochronę środowiska naturalnego. Wzmoczona aktywność ekologiczna instytucji finansowych wzbudza jednak także pewne wątpliwości. W naukowej analizie szans i zagrożeń, jakie niesie ze sobą nowy ekologiczny trend na rynku finansowym, wykorzystano badania na reprezentatywnej próbie społeczeństwa polskiego oraz na grupie inwestorów, przeprowadzone na zlecenie autora przez renomowaną instytucję MillwardBrown SMG/KRC.

Słowa kluczowe: rynek finansowy, ekologia, społeczna odpowiedzialność biznesu.

1. Wstęp

Koncepcja Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (CSR), tak popularna i coraz szerzej implementowana w gospodarce, zawiera integralny, a przy tym istotny komponent ekologiczny. Dotyczy to także rynku finansowego. Wzmoczona aktywność komercyjnych instytucji finansowych na rzecz ochrony środowiska jest nie tylko inspirująca dla rozważań na temat ekologicznej ewolucji współczesnego modelu gospodarowania, ale budzi także pewne wątpliwości, które należy poddać naukowej analizie.

O skali nadziei i wątpliwości związanych z aktywnością ekologiczną podmiotów rynku finansowego świadczy występowanie towarzyszącego jej prawie nieoficjalnie poważnego dylematu. Na ile bowiem aktywność ta jest przejawem pewnej naiwności w postrzeganiu procesów społecznych i biznesowych lub próbą wykorzystania naiwności klientów i społeczeństwa, a na ile jest koniecznością sprostania współczesnym wyzwaniom społeczno-gospodarczym?

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie na przykłady ekologicznego zaangażowania instytucji rynku finansowego oraz poruszenie pewnych wątków pro-

* Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2007-2010 jako projekt badawczy.

blemowych z tym związanych. W rozważaniach wykorzystano także wyniki badań empirycznych przeprowadzonych na dwóch próbach badawczych na zlecenie i według projektu autora przez MillwardBrown SMG/KRC.

2. Ekologiczna ewolucja rynku finansowego

Jeszcze kilkanaście lat temu aktywność komercyjnych instytucji finansowych na rzecz ochrony środowiska mogła być postrzegana w kategoriach pewnej ekstrawagancji lub abstrakcji. Jednak w ostatnim okresie rozpoczął się konsekwentny proces ekologicznej ewolucji rynku finansowego. Instytucje finansowe usiłują przystosować się do funkcjonowania w warunkach poszanowania środowiska naturalnego. Celem działalności pozostaje oczywiście zysk, natomiast jego wypracowanie uwzględnia już wymogi ochrony środowiska naturalnego. Absolutne minimum ekologiczne wymuszają przepisy prawa. Dodatkową presję ekologiczną wywierają społeczeństwo, pracownicy i akcjonariusze. Uwarunkowania ekonomiczne pozwalają także na szersze niż dotąd uwzględnianie kryteriów ekologicznych. Jednym z nich jest rentowność (np. wzrost sprzedaży poprzez wykorzystanie ekologicznego wizerunku lub oszczędność kosztów poprzez oszczędność energii, wody, papieru itp.). Innym z kolei jest ryzyko, a ściślej rzecz ujmując, jego ograniczanie poprzez unikanie finansowania projektów, których powodzenie jest zagrożone z powodów ekologicznych.

Systematyzując zaangażowanie instytucji finansowych w ochronę środowiska, można wskazać następujące zakresy ekologicznej aktywności:

- ekogospodarka własna,
- transakcje finansowe,
- działania wspierające (np. sponsoring, *public relations*) [Dziawgo 2010, s. 30].

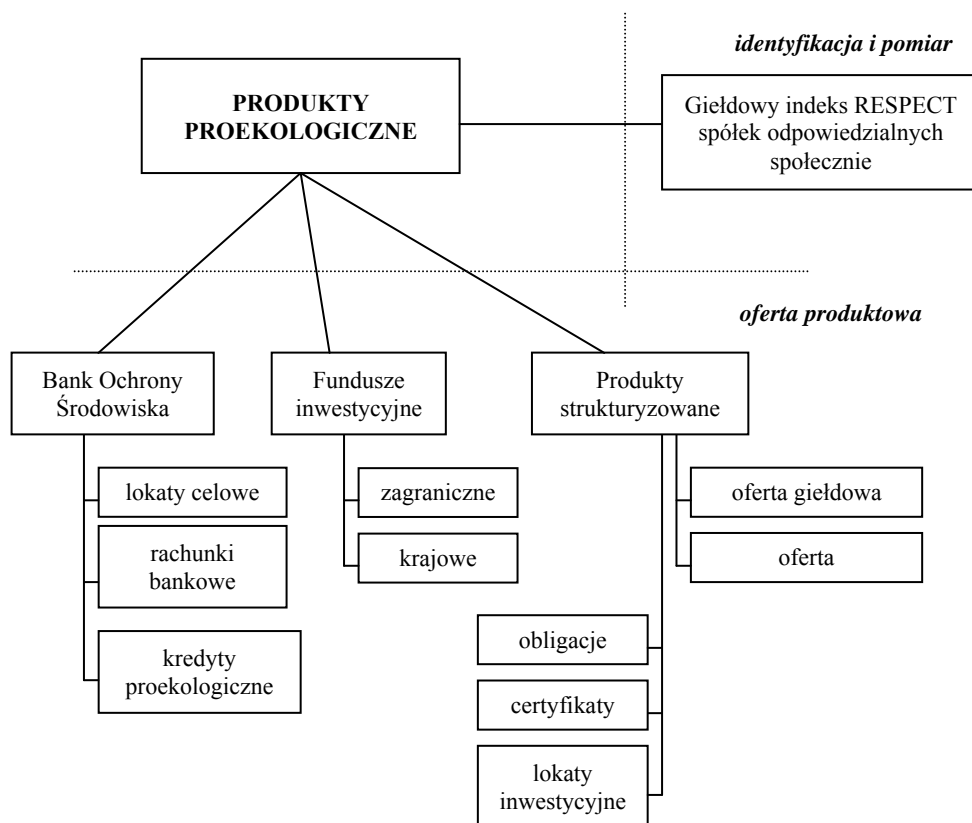
Należy zaznaczyć, iż aktywność ekologiczna w zakresie ekogospodarki i działań wspierających może być realizowana w każdej działalności gospodarczej, nie tylko finansowej. Natomiast wyróżnikiem dla instytucji finansowych w aktywności ekologicznej powinno być oferowanie produktów i usług finansowych powiązanych z finansowaniem ochrony środowiska. Ze względu na przedmiot działalności instytucji finansowych tu właśnie należy upatrywać szczególnego i oryginalnego wkładu biznesu finansowego w ochronę środowiska naturalnego. Naturalnie aktywność w zakresie ekogospodarki własnej oraz działania wspierające także pozostają potrzebne.

Dotychczasowe rozmiary ekologicznego zaangażowania wielu instytucji finansowych pozwalają już nawet na wyróżnienie na rynku finansowym swoistych liderów ekologicznych. W instytucjach tych niemal we wszystkich zakresach można wskazać na istotne inicjatywy środowiskowe. Można przyjąć, że działania te stają się już pewnym wzorcem dla pozostałych instytucji finansowych w wyznaczaniu standardów aktywności na rzecz ochrony środowiska.

Informacje na temat ekologicznego zaangażowania instytucji finansowych są coraz powszechniej zamieszczane w raportach rocznych. Ponadto pojawił się osob-

ny rodzaj publikacji – raporty na temat społecznej odpowiedzialności biznesu. Wprowadzane są też tzw. raporty zintegrowane, łączące tematykę finansową i CSR, a w tym ekologiczną. Instytucje finansowe zamieszczają w nich informacje na temat własnych inicjatyw proekologicznych – podając je również w standardzie GRI [Global Reporting Initiative...]. Należy zauważyć, że działania z zakresu ekogospodarki są już bardzo popularne w sektorze finansowym. Ponadto znane są również liczne działania sponsoringowe i marketingowe wspierające ochronę środowiska. Można też wskazać nawet na proekologiczne inicjatywy międzynarodowe instytucji finansowych, jak np. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI), Principles for Responsible Investment (PRI) lub Equator Principles Financial Initiative (EPFI) [www.unepfi.org].

Przed wszystkim jednak, jak zaznaczono wcześniej, należy zwrócić uwagę na oferty produktów i usług finansowych związanych z finansowaniem przedsięwzięć gospodarczych o wysokiej jakości ekologicznej. Wiodące grupy bankowe już od

Rys. 1. Produkty proekologiczne polskiego rynku finansowego

Źródło: opracowanie własne.

kilkunastu lat dysponują odpowiednią ofertą, która jest stale rozszerzana. Do grupy tych instytucji należą m.in.: UBS, Credit Suisse, Deutsche Bank, SEB, Raiffeisen Bank, HSBC, BNP Paribas, Allianz, a także banki wyspecjalizowane w *private banking*, jak Sarasin i Pictet. W ofercie tej znajdują się usługi zarządzania aktywami, tytuły uczestnictwa w wyspecjalizowanych funduszach inwestycyjnych, doradztwo finansowe oraz akcje i obligacje emitentów uznanych za przyjaznych ochronie środowiska naturalnego. Oferta powiązana z finansowaniem przedsięwzięć gospodarczych o wysokich parametrach ekologicznych obejmuje setki pozycji.

Inwestycje uwzględniające kryterium ekologiczne stanowią część rynku inwestycji społecznie odpowiedzialnych (SRI – *Socially Responsible Investment*), który na koniec roku 2007 szacowany był w ujęciu globalnym na ok. 5 bln euro, natomiast w roku 2009 już na ponad 7 bln euro [European SRI... 2010]. Należy też wskazać, że dla ułatwienia inwestycji ekologicznych i społecznie odpowiedzialnych na rynku kapitałowym stosowane są od dawna indeksy społecznej odpowiedzialności biznesu, uwzględniające także aspekty ekologiczne: Dow Jones Sustainability Index, FTSE4Good, Nasdaq Clean Edge Index, Standard & Poor's Clean Energy oraz S&P Water Index, UBAI AktienIndex i wiele innych.

W Polsce można także odnaleźć przykłady działań sektora finansowego na rzecz ochrony środowiska. Są to inicjatywy dotyczące ekogospodarki własnej, ale także liczne inicjatywy sponsorskie i marketingowe. Pojawiły się także oferty ekologicznych produktów finansowych o charakterze lokat, obligacji, certyfikatów i jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych (DWS, Allianz, Raiffeisen, BZ WBK, BRE, Fortis, KBC). Nie można pominąć oczywiście Banku Ochrony Środowiska, który od początku lat dziewięćdziesiątych finansuje ochronę środowiska naturalnego. Z kolei jedną z najnowszych inicjatyw jest wprowadzenie na GPW indeksu RESPECT, w którym uwzględniono również aspekty ekologiczne (rys. 1).

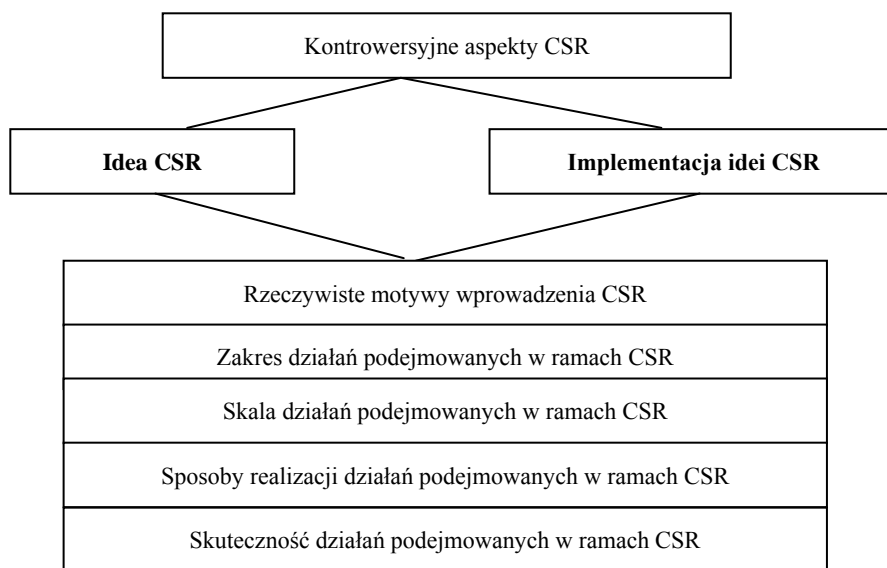
3. Ujęcie krytyczne

Na rynku finansowym uczyniono już wiele dla środowiska naturalnego. Mając ten fakt na uwadze i doceniając ekologiczne zaangażowanie instytucji finansowych, można jednak zwrócić uwagę na istotne kontrowersje wokół aspektów ekologicznych na rynku finansowym. Krytyczne ujęcie tematu nie ma jednak na celu dyskredytacji aktywności na rzecz ochrony środowiska naturalnego, ale powinno służyć wskazywaniu na problemy, wyjaśnianiu ich, a w efekcie usprawnianiu proekologicznych przemian na rynku finansowym.

Społeczna odpowiedzialność biznesu i ochrona środowiska, choć coraz powszechniejsze w codziennej aktywności gospodarczej sektora finansowego, pozostają źródłem wielu kontrowersji, poczynając od nieśmiałyłch wątpliwości, a kończąc na zdecydowanej krytyce. Niejednokrotnie są to wątpliwości uzasadnione. Należy przypomnieć niektóre z nich. Dotyczą one m.in. (rys. 2):

- idei społecznej odpowiedzialności biznesu (teoria),
 - implementacji założeń tej idei w praktyce biznesowej (praktyka),
- natomiast w obu powyższych zakresach – teoretycznym i praktycznym:
- rzeczywistych motywów wprowadzania zasad CSR,
 - zakresu działań opartych na idei społecznej odpowiedzialności biznesu,
 - skali tych działań,
 - sposobów ich realizacji,
 - skuteczności tychże działań [Dziawgo 2010, s. 182-183].

Z kolei osobno należy jeszcze rozważyć praktyczne funkcjonowanie CSR w okresach kryzysów gospodarczo-finansowych, co uwidocznił aktualny kryzys. Spowodował on bowiem przewartościowanie priorytetów działalności instytucji finansowych, co było do przewidzenia.

Rys. 2. Kontrowersyjne aspekty społecznej odpowiedzialności biznesu, w tym także ekologiczne

Źródło: opracowanie własne.

Analizując aspekty kontrowersyjne, należy zaznaczyć, iż liczne i poważne wątpliwości budzą już same motywy podejmowania działalności na rzecz ochrony środowiska przez instytucje finansowe, a są to przecież dopiero fundamenty idei i implementacji CSR. Nie ma bowiem absolutnej pewności, czy uzasadnieniem dla aktywności proekologicznej jest przede wszystkim oszczędność kosztów, wsparcie sprzedaży, czy też może przekonanie, iż nie można szkodzić środowisku naturalnemu. Powyższe wątpliwości są przykładami jedynie najprostszyc z licznych wątpliwości. Oczywiście, można przyjąć założenie, iż wskazane motywy nie wykluczają

się wzajemnie, ale pewne wątpliwości nadal pozostaną. Spór może zatem zostać przeniesiony na wyższą płaszczyznę aktywności ekologicznej, jaką jest zakres i skala podejmowanych działań na rzecz ochrony środowiska czy też sposób ich realizacji¹. Ponadto, niestety, doskonałym przedmiotem sporu jest też skuteczność podejmowanych działań ekologicznych.

Wątpliwości jest wiele. Z uwagi na dążenie do usystematyzowania aktywności ekologicznej biznesu można nawet wskazać na występowanie pewnych faz ewolucji ekologicznej w gospodarce, w tym także na rynku finansowym. W początkowej fazie zadowalano się podejmowaniem działań na rzecz ochrony środowiska. W fazie kolejnej zaczęto je klasyfikować i oceniać, uwzględniając zróżnicowane kryteria.

Nadal jednak pozostaje wyzwaniem adekwatny pomiar ekologicznego zaangażowania instytucji finansowej w ujęciu zarówno ilościowym, jak i jakościowym. Idealem byłaby wiarygodna miara o charakterze syntetycznym. Z pewnością konieczne będą działania zespołów interdyscyplinarnych (m.in. z takich dziedzin, jak: ekonomia, prawo, biologia, chemia, nauki techniczne), aby można było rozwiązać przynajmniej część wątpliwości.

4. Badania empiryczne

Komercyjne instytucje rynku finansowego coraz szerzej podejmują działania z zakresu CSR i ochrony środowiska naturalnego. Inicjatywy te są prezentowane publicznie i wykorzystywane także w szeroko rozumianej konkurencji o klienta. Ze względu na społeczne znaczenie tych działań można podjąć wyzwanie badawcze na temat dostrzegania i znajomości podstawowych faktów dotyczących szlachetnej działalności proekologicznej w społeczeństwie oraz wśród inwestorów. Pozwoliłoby to na wstępne określenie uzyskanych efektów w świadomości społecznej oraz wyznaczenie kierunków i tempa dalszych działań społecznych i ekologicznych. W tym celu przeprowadzono badania ankietowe na dwóch próbach badawczych według koncepcji i na zlecenie autora, które wykonała renomowana agencja badania opinii społecznej MillwardBrown SMG/KRC.

Badania ankietowe na reprezentatywnej próbie polskiego społeczeństwa, dotyczące społecznej odpowiedzialności biznesu, a w tym ochrony środowiska na rynku finansowym, przeprowadzono na próbie 1003 respondentów w dniach 2-8 października 2009 r. Błąd statystyczny pomiaru wynosi $\pm 3,1\%$, przy wiarygodności oszacowania 95%. Na wykresach grupę tę w skrócie określono jako „reprezentatywna”.

Wybrane odpowiedzi grupy reprezentatywnej skonfrontowano z odpowiedziami udzielonymi przez kolejną grupę respondentów, jaką stanowiła próba celowa inwe-

¹ Dla przykładu można podać następującą kwestię – zakres: oszczędność energii elektrycznej wykorzystywanej dla oświetlenia budynku; skala: w całej sieci placówek w jednym kraju bądź w kilku państwach, w których bank prowadzi działalność; sposób: energooszczędne żarówki lub zakup energii odnawialnej.

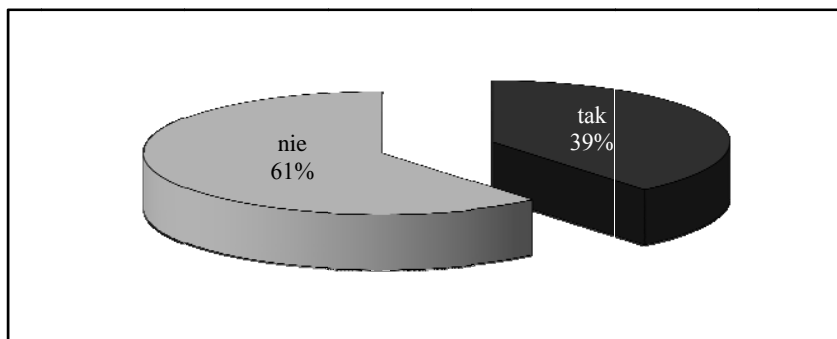
storów indywidualnych. Badanie przeprowadzono telefonicznie metodą CATI² na próbie 224 osób inwestujących na giełdzie w okresie wrzesień - październik 2009 r. Na wykresach grupę tę w skrócie określono jako „inwestorzy giełdowi”.

Respondentom zadano pytania o charakterze zarówno zamkniętym, jak i otwartym, o zróżnicowanym stopniu trudności. Pytania pogrupowano w bloki dotyczące:

- społecznej odpowiedzialności biznesu,
- ochrony środowiska naturalnego,
- zaufania do instytucji finansowych.

Ze względu na przyjęte w opracowaniu ograniczenia dotyczące objętości zaprezentowano jedynie wybrane pytania i odpowiedzi³.

Pierwsze z pytań dotyczyło znajomości pojęcia społecznej odpowiedzialności biznesu i zadano je grupie reprezentatywnej. Na rys. 3 zilustrowano uzyskane wyniki. Nie są one satysfakcjonujące. Aż 61% respondentów nie słyszało o CSR. Po tylu latach promocji idei CSR oraz wdrażania jej zasad w gospodarce nie można takiego wyniku uznać za zadowalający. Natomiast mocnym pozytywnym akcentem jest fakt, iż w grupie dyrektorów i kierowników 63% respondentów potwierdziło, iż słyszało o CSR, a w grupie przedsiębiorców 62% pytanych.

Rys. 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy słyszał(a) Pan(i) o „Społecznej Odpowiedzialności Biznesu”?*

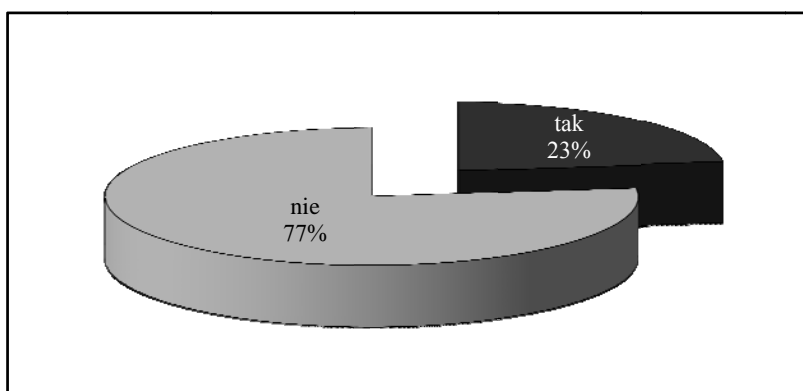
Źródło: badanie własne.

W kolejnym pytaniu skierowanym do grupy reprezentatywnej nawiązano do tematyki ekologicznego zaangażowania sektora finansowego, pytając o znajomość konkretnej instytucji finansowej zaangażowanej w ochronę środowiska naturalnego. Na rys. 4 zilustrowano wyniki. Niestety, aż 77% pytanych nie jest w stanie wskazać żadnej konkretnej instytucji finansowej. Tak więc społecznie popularny temat ochrony środowiska nie jest skutecznie wykorzystywany przez sektor finansowy. Być

² CATI (*Computer Aided Telephone Interview*) – wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo.

³ Całość badań opisana jest w publikacji [Dziawgo 2010].

może podejmowane przez instytucje finansowe inicjatywy ekologiczne znane są jedynie wąskiemu gronu organizatorów, specjalistów, a tylko w niewielkim zakresie klientom i społeczeństwu. Najczęściej wskazywaną instytucją wspierającą ochronę środowiska był BOŚ SA – ponad 7% wskazań. Pozostałe instytucje finansowe otrzymały wskazania na poziomie poniżej 0,5%.

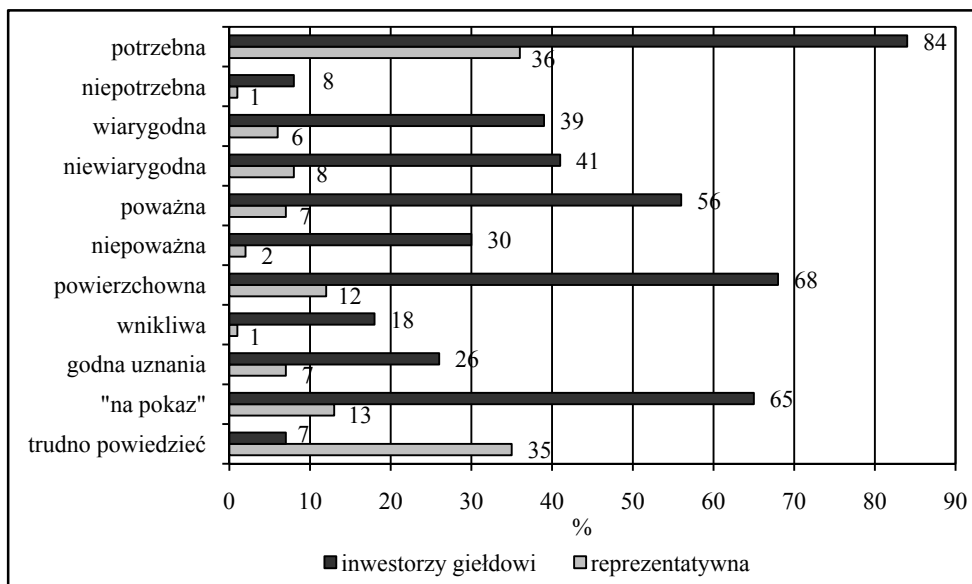

Rys. 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy znane są Panu(i) banki, instytucje finansowe lub spółki giełdowe zaangażowane w ochronę środowiska naturalnego?*

Źródło: badanie własne.

Następne z pytań dotyczyło opinii respondentów na temat zaangażowania sektora finansowego oraz spółek giełdowych w działalność na rzecz ochrony środowiska. Należało wskazać właściwe określenia odpowiadające opinii badanych na temat aktywności ekologicznej instytucji finansowych (możliwa więcej niż jedna odpowiedź). Na rys. 5 zaprezentowano uzyskane wyniki. Respondenci z grupy reprezentatywnej w 36% uważają taką aktywność za potrzebną, natomiast 13% ankietowanych jest zdania, iż jest to działalność „na pokaz”, a 12% pytanych wskazało na powierzchowność takich działań. Aż 35% pytanych nie ma zdania w tej sprawie. Odpowiedzi grupy reprezentatywnej porównano z odpowiedziami grupy inwestorów giełdowych, wśród których: 84% uważa taką aktywność za potrzebną i 56% za poważną, ale jednocześnie 68% za powierzchowną, a 65% uznało tę aktywność za działalność „na pokaz”. Takie wyniki można interpretować następująco: istnieją wobec instytucji finansowych i spółek giełdowych oczekiwania co do poważnych działań w zakresie ochrony środowiska, są z tym jednak związane podejrzliwość oraz obawy respondentów.

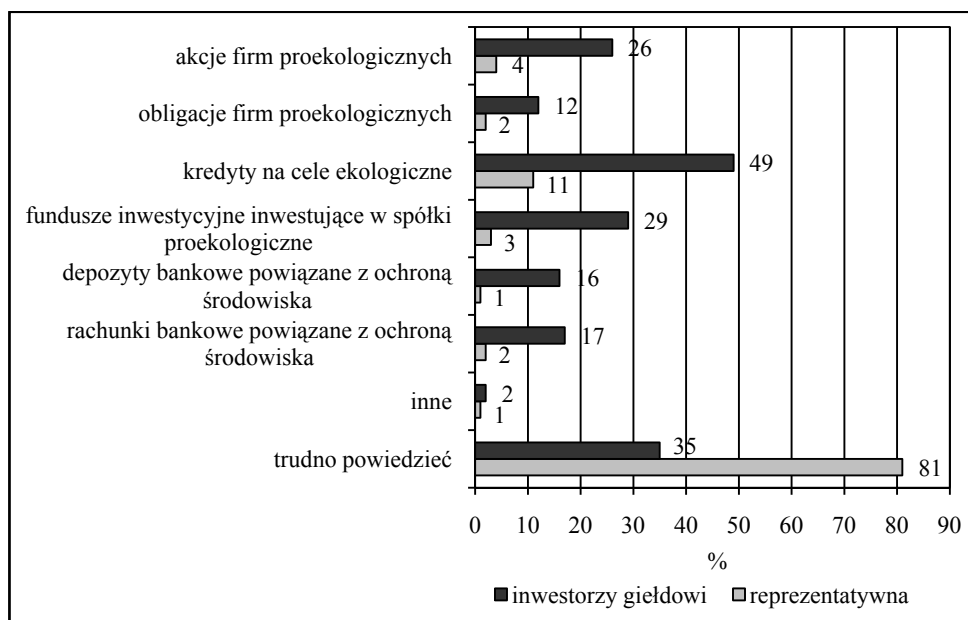
Po zadanych pytaniach na temat CSR i ochrony środowiska w kontekście sektora finansowego i rynku kapitałowego postawiono pytanie o znajomość produktów i usług finansowych powiązanych z ochroną środowiska (możliwa więcej niż jedna odpowiedź). Na rys. 6 przedstawiono rozkład odpowiedzi na takie pytanie. Zwraca uwagę brak dostatecznej wiedzy w grupie reprezentatywnej, ponieważ aż 81% re-

Rys. 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Jakie jest Pana(i) zdanie na temat zaangażowania banków, instytucji finansowych lub spółek giełdowych w ochronę środowiska?* (możliwa więcej niż jedna odpowiedź)

Źródło: badania własne.

spondentów nie jest w stanie udzielić konkretnej odpowiedzi. Taki wynik świadczy negatywnie nie tylko o wiedzy respondentów, ale także w pewnym stopniu o dotychczas podejmowanych przez sektor finansowy działaniach na rzecz ochrony środowiska. Zaledwie 11% pytanых wskazuje na kredyty proekologiczne. W następnej kolejności (4% odpowiedzi) ankietowani wskazują na akcje firm proekologicznych. Z całą pewnością nie są to satysfakcjonujące wyniki. Sytuacja przedstawia się zdecydowanie lepiej w grupie inwestorów giełdowych. Na znajomość kredytów proekologicznych wskazuje niemal połowa pytanых – 49%. Wiedza na temat innych produktów i usług finansowych powiązanych z ochroną środowiska jest również obiecująca. Aż 29% respondentów wskazuje na ekologiczne fundusze inwestycyjne, 26% respondentów wskazuje na akcje firm proekologicznych. Ankietowani przyznają się również do wiedzy na temat proekologicznych rachunków bankowych – 17%, proekologicznych depozytów bankowych – 16%, a także do znajomości obligacji firm proekologicznych – 12%. Taki wynik można uznać za dość obiecujący, szczególnie w porównaniu z wynikami próby reprezentatywnej. Na marginesie należy zauważyć, iż powyższe pytanie jest jednym z tych, które ilustrują odmiennosć obu grup respondentów: reprezentatywnej i inwestorów giełdowych w szczegółowych kwestiach finansowych.

Rys. 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy słyszał Pan(i) o produktach i usługach finansowych powiązanych z ochroną środowiska?* (możliwa więcej niż jedna odpowiedź)

Źródło: badania własne.

Komentując uzyskane wyniki badań, należy dokonać pewnych zastrzeżeń. Po pierwsze, wyniki badań zawsze należy traktować z dużą ostrożnością – jest to jedna z podstawowych reguł badań naukowych. Po drugie, wiele poruszonych kwestii wymaga dalszych pogłębionych i szczegółowych badań. Jednak należy też stwierdzić, iż otrzymane wyniki oryginalnych badań własnych mają wysoką wartość poznawczą. Pozwalają również na wstępną orientację w zakresie wiedzy społeczeństwa i inwestorów giełdowych na temat ochrony środowiska na rynku finansowym. Wskazują również na kierunki kolejnych badań.

Podsumowując w sposób syntetyczny uzyskane wyniki, należy stwierdzić, iż postrzeganie CSR i ochrony środowiska na polskim rynku finansowym przez opinię publiczną nie jest satysfakcjonujące. Niewiele lepiej prezentuje się temat ochrony środowiska w opinii inwestorów indywidualnych. Nie można pomijać przy tym winy instytucji finansowych, które, jak dotąd, mogły uczynić więcej na rzecz ochrony środowiska, a to, co uczyniły, mogły szerzej zaprezentować.

W grupie reprezentatywnej w zakresie tematyki społecznej odpowiedzialności biznesu i ochrony środowiska na rynku finansowym występuje brak wiedzy oraz duża doza nieufności. Zidentyfikowano również aspekty pozytywne, ponieważ pewna niewielka, jak dotąd, część społeczeństwa ma już odpowiednią wiedzę. Z uwagi na popularność problematyki ochrony środowiska, a także coraz większą powszech-

ność korzystania z instytucji i instrumentów finansowych, można oczekiwać, iż zainteresowanie społeczne kwestią „ochrona środowiska a rynek finansowy” będzie rosło. Nie bez znaczenia jest też fakt rosnącej zamożności społeczeństwa polskiego, co na ogół sprzyja pozytywnemu postrzeganiu kwestii ekologicznych i ma oczywisty wpływ na zainteresowanie rynkiem finansowym.

Jak należało oczekiwać, zdecydowanie lepsze wyniki uzyskano w grupie inwestorów giełdowych. Generalnie zwraca uwagę większa wiedza tej właśnie grupy w zestawieniu z grupą reprezentatywną. Jest to jednak grupa klientów wymagających – co warto wziąć pod uwagę, zamierzając wykorzystać w biznesie tematykę CSR, a w tym ochronę środowiska. Ta część wyników może być oceniona jako optymistyczna dla kreowania współczesnego rynku finansowego, który w większym stopniu będzie zintegrowany z potrzebami społecznymi, a te właśnie wiążą się ze społeczną odpowiedzialnością biznesu oraz ochroną środowiska.

Osobnego komentarza wymaga uzyskany obraz instytucji finansowych w Polsce. Uogólniając, należy stwierdzić, że w opinii społecznej oraz inwestorów nie są to instytucje wystarczająco przekonujące w zakresie zarówno społecznej odpowiedzialności biznesu, jak i ochrony środowiska naturalnego.

Mając na uwadze fakty dotyczące działań ekologicznych sektora finansowego oraz uzyskany obraz opinii publicznej, należy stwierdzić niski stopień ekologicznego zaawansowania oraz ekologicznej integracji rynku finansowego, gospodarki i społeczeństwa. Przemiany ekologiczne zostały w Polsce zaledwie zainicjowane.

5. Wnioski

Proces ekologicznej przebudowy współczesnej gospodarki trwa i konieczne są dalsze starania. Wyzwanie ekologiczne jest już wprawdzie trudne do zlekceważenia we wszystkich rodzajach prowadzonej działalności gospodarczej, ale ekologiczny potencjał biznesu nie został pełniej wykorzystany i daleko mu jeszcze do takiego stanu. Większe, niż dotąd, zaangażowanie gospodarki na rzecz ochrony środowiska naturalnego oczekiwane jest z nadzieją, ponieważ z pewnością podniesie społeczną jakość procesów gospodarowania. Zwracając uwagę na nadzieje, nie można jednak pomijać wątpliwości.

Pamiętając o wątpliwościach, należy dostrzegać uzyskane efekty ekologiczne oraz uwzględnić warunek, iż jak każda ewolucja, także i ewolucja ekologiczna wymaga czasu. Zależność ta sprawia, iż bardziej znaczących efektów należy oczekiwać w dłuższej perspektywie. Należy przy tym wziąć pod uwagę, że ekologiczna ewolucja wymaga także ekologicznej ewolucji mentalnej wśród uczestników rynku i członków społeczeństwa.

Ekologiczna ewolucja staje się mimo wszystko coraz bardziej wyrazistym procesem, także na międzynarodowym rynku finansowym. Aktywność na rzecz ochrony środowiska staje się już niemal standardem w wiodących instytucjach finansowych. Wymogi ekologiczne nie są już postrzegane jako niedogodność, ale coraz

częściej jako szansa na pozytywne wyróżnienie na konkurencyjnym rynku finansowym. Presja prawna, społeczna i ekonomiczna tylko wzmaga proces ekologicznych przemian. A zatem wydaje się, że coraz bliżej do rozstrzygnięcia niepokojącego dyalektu „naiwność czy konieczność?”

Literatura

Dziawgo L., *Zielony rynek finansowy. Ekologiczna ewolucja rynku finansowego*, PWE, Warszawa 2010.
European SRI Study 2010, Revised edition, Eurosif, Paris 2010.
Global Reporting Initiative, www.globalreporting.org.
www.unepfi.org.

ECOLOGICAL ASPECTS ON FINANCIAL MARKET. BETWEEN NAIVETY AND NECESSITY

Summary: The concept of CSR creates promising possibilities concerning natural environment protection in economy. It also refers to international financial market. Ecological aspects are already widely used by financial institutions for competition and it is possible to indicate a lot of different ecological activities undertaken by them. However, intensive ecological engagement of financial institutions is not only inspiring but also questionable. For the scientific analysis of ecological chances and threats on financial market also the surveys on a representative sample of Polish society and individual investors are taken into consideration. The surveys were created, ordered and supervised by the author and provided by MillwardBrown SMG/KRC.